

школі. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1244>. 7. Галаган В. І. Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України): дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 439 с

Назарій Миколайович ТАТАРИН,

*заступник начальника відділу комплектування
апарату управління комплектування Департаменту
персоналу Міністерства внутрішніх справ,
здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

24 лютого 2022 року Україна зіткнулася зі збройною агресією російської федерації, в результаті якої відносно цивільних осіб і військовослужбовців регулярно вчиняються протиправні діяння, значна частина яких припадає саме на воєнні злочини. У цьому контексті держава з метою оптимізації діяльності уповноважених суб'єктів із документування та досудового розслідування воєнних злочинів вживає низку заходів у сферах їх нормативно-правового регулювання, матеріально-технічного, наукового й інформаційного забезпечення. Зокрема, особлива увага приділяється саме організаційним аспектам досудового розслідування виокремлених кримінальних правопорушень. Це пояснюється тим, що воєнні злочини, по-перше, є новим видом кримінальних правопорушень, з яким у практичній діяльності стикаються органи досудового розслідування. По-друге, названі діяння є складними за своїм механізмом учинення, який характеризується наслідками у вигляді значних руйнацій об'єктів цивільної інфраструктури, великої кількості неідентифікованих загиблих; зняттями вчинення, з якими раніше не стикалися ні органи досудового розслідування, ні судові експерти; особами злочинців, які змінюють місця своєї дислокації, в тому числі перебувають на території іншої держави, тощо. По-третє, досудове розслідування воєнних злочинів підслідне слідчим органів безпеки. По-четверте, досудове розслідування вказаних правопорушень потребує великих затрат ресурсів, у тому числі людських, через що до проведення окремих процесуальних дій залучаються працівники інших правоохоронних органів, у тому числі Національної поліції.

З урахуванням вищенаведеного вбачається актуальним питання про особливості організації розслідування воєнних злочинів.

Висвітлення окресленої проблематики буде здійснено шляхом з'ясування сутності поняття «організація розслідування», визначення основних напрямів організації розслідування взагалі та воєнних злочинів зокрема.

Так, у криміналістичній науці можна зустріти використання термінів «організація розслідування», «організація досудового розслідування», «організація роботи підрозділів досудового розслідування» тощо. На наш погляд, вказані поняття не можна використовувати як синонімічні, оскільки організація розслідування (досудового) стосується всього процесу розслідування та всіх його учасників, а організація роботи підрозділів досудового розслідування – лише діяльності окреслених суб'єктів, при цьому поза увагою залишаються оперативні підрозділи, обізнані особи, громадськість, засоби масової інформації й інші. У зв'язку із цим у представленому дослідженні використовуємо саме термін «організація розслідування», щоб всебічно розкрити питання про організаційні аспекти розслідування воєнних злочинів.

О. В. Олішевський пропонує під організацією розслідування злочинів розуміти допоміжну до розслідування діяльність, що здійснюється шляхом упорядкування його елементів та створення сприятливих умов [1, с. 5]. А. В. Сорочан, проаналізувавши юридичну літературу, з'ясував, що під організацією розслідування прийнято розуміти: прийняття слідчим організаційно-розпорядчих рішень у кримінальному провадженні; упорядковану сукупність, стійкість взаємопов'язаних елементів (об'єкт, суб'єкт, засоби і мета), що забезпечують процес розслідування конкретної категорії кримінальних правопорушень на кожному етапі як єдине ціле; розроблення і реалізацію комплексу заходів, що забезпечують процес розслідування конкретної категорії кримінальних правопорушень на кожному етапі як єдине ціле; раціональний вибір, розміщення і застосування сил, знарядь і засобів, які має слідчий, створення і використання оптимальних умов для досягнення цілей судочинства [2, с. 455–456]. Г. А. Хань визначає організацію розслідування шляхом визначення її характеру та направленості, вказуючи, що це динамічна складова системи, яка спрямована на виконання функцій координації і субординації [3, с. 98].

Із наведеного випливає, що організація розслідування, в тому числі воєнних злочинів, – це діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на створення сприятливої обстановки для оптимізації досудового розслідування на кожному з його етапів і забезпечення досягнення завдань кримінального провадження. Відповідно вказана діяльність характеризується специфічними ознаками, які й

визначають її сутність: цілеспрямований і динамічний характер; реалізація лише уповноваженими суб'єктами; є системою дій зі створення сприятливих умов розслідування; здійснюється впродовж усього процесу розслідування (на кожному з його етапів і під час проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних і непроцесуальних дій).

Організація розслідування воєнних злочинів здійснюється за такими основними напрямками.

1. Правове забезпечення, яке полягає у врахуванні законодавцем при вдосконаленні кримінального процесуального законодавства труднощів, з якими стикаються чи можуть стикнутися працівники правоохоронних органів під час досудового розслідування в умовах воєнного стану та які зумовлені об'єктивними чинниками, що унеможливають або перешкоджають ефективному здійсненню кримінального провадження. Також правове забезпечення розслідування воєнних злочинів полягає у приведенні до міжнародно-правових стандартів положень кримінального та кримінального процесуального законодавства, зокрема в частині: регламентації терміна «воєнний злочин» у КК України; визначення вимог до збирання доказів воєнних злочинів з метою подальшої передачі матеріалів на розгляд Міжнародного кримінального суду; визначення процедури відшкодування збитків, завданих воєнними злочинами, тощо. Крім того, повинні бути належним чином врегульовані засади, суб'єкти та форми взаємодії на національному та міжнародному рівнях під час досудового розслідування вказаних злочинів. Зокрема, особлива увага повинна бути приділена міжвідомчій взаємодії.

2. Матеріально-технічне забезпечення, що полягає у підвищенні фінансування підрозділів різних відомств, які безпосередньо беруть участь у: документуванні та досудовому розслідуванні воєнних злочинів; забезпеченні всіх органів досудового розслідування та судово-експертних установ достатньою кількістю технічних засобів, потрібних для виявлення, фіксації, вилучення та дослідження доказів; створенні комфортних умов праці (забезпеченні службовим транспортом, паливом, електрогенераторами, зв'язком, робочими кабінетами тощо).

3. Кадрове забезпечення, яке повинно реалізуватися за декількома напрямками: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації. При цьому обов'язково в освітньому процесі використовувати практичну складову, яка полягає у запровадженні передового досвіду з документування та досудового розслідування воєнних злочинів, зокрема на деокупованих територіях України. Також слід організувати

обмін досвідом як між різними підрозділами правоохоронних і/або судово-експертних органів, так і між самими органами. Також важливо використовувати під час підготовки відповідних кадрів зарубіжний досвід з виявлення, документування та кримінального переслідування за воєнні злочини.

4. Забезпечення співробітництва під час розслідування воєнних злочинів, яке здійснюється на національному та міжнародному рівнях. Вказаний напрям організації розслідування воєнних злочинів з огляду на специфіку вчинення злочинів, скоєних в умовах збройного конфлікту, є одним із визначальних чинників успішного розслідування цього виду суспільно небезпечних діянь [4, с. 216]. При цьому особлива роль відводиться груповому розслідуванню воєнних злочинів, тобто у складі слідчих і слідчо-оперативних груп. Через великий обсяг слідової картини вказаних кримінальних правопорушень слідчим підрозділам органів безпеки бракує людських і часових ресурсів для своєчасної їх фіксації, у зв'язку з чим вони доручають проведення окремих невідкладних слідчих (розшукових) дій працівникам інших правоохоронних органів, найчастіше Національної поліції. Крім того, з метою забезпечення безпекової складової під час розслідування воєнних злочинів велика увага приділяється співробітництву із представниками Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших воєнізованих підрозділів, Державної служби України з надзвичайних ситуацій тощо.

Наведений перелік напрямів організації розслідування воєнних злочинів не є вичерпним, проте через незначний обсяг представленого дослідження ми обмежилися тільки їх висвітленням.

Отже, організація розслідування воєнних злочинів за основними напрямками (правове, матеріально-технічне, кадрове забезпечення та забезпечення співробітництва) здійснюється з урахуванням як специфіки механізму їх учинення, так і діяльності з виявлення, документування та досудового розслідування. Організація розслідування воєнних злочинів є цілеспрямованою і динамічною діяльністю уповноважених суб'єктів, яка реалізується шляхом проведення системи дій зі створення сприятливих умов упродовж усього процесу розслідування (на кожному з його етапів і під час проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних і непроцесуальних дій).

Список бібліографічних посилань: 1. Олішевський О. В. Організація розслідування злочинів та її місце у структурі криміналістики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 17 с. 2. Сорочан А. В. Організація і планування розслідування шахрайства,

що вчиняється на первинному ринку нерухомості. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 454–461. DOI: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.5>. 3. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2007. 221 с. 4. Благута Р. І., Клишук М. П., Сакал В. М., Цуцкірідзе М. С. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 216 с.

Валентина Георгіївна ДРОЗД,

*доктор юридичних наук, професор,
начальник 3-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії про-
блем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7687-7138>*

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Із набранням 1 липня 2020 року чинності законодавством щодо кримінальних проступків деякі кримінальні провадження стали розглядатися швидше, що забезпечило значну економію процесуального часу та зменшення навантаження на всіх учасників кримінального процесу, враховуючи обвинувачених, потерпілих та суддів, не кажучи вже про свідків та експертів, яких можуть взагалі не викликати до суду.

Затримання особи відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК України є тимчасовим запобіжним заходом. Дослідженню порядку його здійснення, а також проблемних питань, які виникають у ході затримання, присвячено чимало наукових праць. Водночас порядок затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, недостатньо опрацьовано на науковому рівні. Разом із тим порядок затримання уповноваженою службовою особою під час дізнання, порівняно із затриманням, передбаченим ст. 208 КПК України, має певні відмінності, які потребують окремого дослідження.

Питання затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку, регулюються ст. 298-2 КПК України. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, якщо: особа відмовляється